BLANÁROVA BRÁZDA NA POLI ONOMASTIKY

RUDOLF ŠRÁMEK

Pedagogická fakulta Masarykovy univerzity, Brno, Česko

ŠRÁMEK, Rudolf: Blanár's footprint in the field of onomastics. *Jazykovedný časopis (Journal of Linguistics)*, 2021, Vol. 72, No 1, pp. 11 – 14.

Abstract: The article summarizes the basic principles of Blanár's conception of the theoretical study of the nature of proper names. The principles are as follows: functionality, structure of the system, applications of the dimensions of location, time and extension, creation based on nomination models. Propria exist to support and facilitate communication. Theoretical studies reflect this fact through a strong social perspective.

Key words: onomastics, theory of onomastics, Slovak onomastics, personality of V. Blanár

Tento příspěvek se nezabývá analýzou nebo interpretací nějakého konkrétního tématu (problému) z těch systémových oblastí jazykovědy, jimž se Vincent Blanár po celý svůj život badatele v mimořádném rozsahu, s mimořádnými výsledky a s mimořádnými důsledky pro formování teoretických koncepcí daných oborů věnoval. Od VI. slovenské onomastické konference (Nitra 1974), kdy jsem se s V. Blanárem sblížil i osobně, měl jsem tu vzácnou příležitost při četných (i soukromých) setkáních a diskusích sledovat nejen věcnou šíři jeho badatelských zájmů, ale také myšlenkový svět jeho teoretických úvah, koncepcí, třídících kritérií apod., a to v některých případech (např. u kategorie „onymická synonymie“) už ve stavu „in statu nascendi“. Byla-li myšlenka nosná a bez problémů zapadla do celku teoretické koncepce, stala se trvalým elementem Blanárova názorového pole. Vědecké myšlení V. Blanára bylo v podstatě dvojstranné. Vyznačovalo se vždy strukturovaným zakotvením v procesech poznávání výchozích materiálů, jevů nebo situací. A získané poznatky se stávaly východiskem analýz o vysokém stupni vyabstrahování jejich typologicky společných formálních a funkčních vlastností a zřetele k vnějším determinantám. Z nich pak aspektům sociálním, chronologickým, areálovým a frekvenčním, tedy funkčně komunikačním vůbec, byla – řečeno Blanárovými slovy – v „onymickom priestore“ přiznána úloha nejen systémotvorná, ale zároveň diferencující propria jednak (a to hlavně) od prostoru apelativ, jednak v propriální složce jazyka na druhy proprií a jejich funkční specifikaci. Problém propriální nominace propracoval V. Blanár podrobně, systematicky a systémově funkčním objevným způsobem v onymickém subsystému antroponymickém. Své poznatky vyjádřil v tzv. obsahových modelech, v nichž se výše uvedené okolnosti uplatňují jako jejich „funkční členy“. S ohle-

dem na druhy komunikace rozlišil přitom rovinu oficiálního a neoficiálního (tzv. „živého“) užívání.

Na základě vlastní onomastické výzkumné práce mohou říci, že v etapě současného formování novodobého pojetí nauky o vlastních jménech přispívají práce V. Blanára zásadními argumenty a formulováním teoretických koncepcí. Týkají se totiž dvou složek: a) systematického propracovávání obecněteoretických a systémotvorných základů oboru a s tím souvisejícího konstituování a rozvoje nové subdisciplíny, totiž ‚obecná a teoretická onomastika‘, b) formování dvou křídel oboru – onomastiky etymologické, orientované v rámci starší tradice oboru na rovinu materiálu a jeho výkladu, a onomastiky funkční pojímající nauku o vlastních jménech jako specifickou disciplínu lingvistiky se svým vlastním aparátem teoretickým a s velkým podílem extralingvistických jevů (zejména společenských, komunikačních a kontaktologických). Tomuto vymezení velmi dobře odpovídá Blanárův semiotický a strukturně-funkční charakter jeho teoretických bádání.

Je nasnadě, že se toto nové bádání onomastiky prosazuje jen zvolna, a to nikoli jen v závislosti na zaměření a cíle bádání, ale také na teoretickou a metodologickou orientaci lexikologického (zvl. nominačního) výzkumu a popisu daného jazyka. Blanár si této obtíže byl dobře vědom, a proto rozvinul bohaté úsilí myšlené jako „apologeze teoretické onomastiky a důsledků pro studium a hodnocení materiálu“. Zmínil bych jen dvě příležitosti:

a) Známý polský obecný lingvista Jerzy Kuryłowicz uveřejnil v r. 1956 stať *La position linguistique du nom propre*. Cenné je v ní zvláště to, že poukazuje na jazykovou povahu tvoření a užívání proprií, což v té době znamenalo narušení dosavadního chápání onomastiky jako pomezí oboru mezi jazykovědou, historií a geografii ve prospěch lingvistiky. V. Blanár reagoval až v r. 1976 studií *Lingvistický a onomastický status vlastního mena*, ve které shrnujícím způsobem představil nutnost a podstatu obecně teoretických bádání v onomastice jako základní předpoklad funkční interpretace proprií. Neboť jen na jejím základě lze proprium pojmut semioticky jako „pojmenovací znak sui generis“ (toho obratu V. B. užíval často). Závažnost stati byla taková, že se už v roce 1977 a znovu v roce 1989 objevila v německém překladu (*Der linguistische und onomastische Status des Eigennamens*; viz Blanár, 1977, s. 189).

b) Zajímavé je srovnání vystoupení V. Blanára a následných diskusí na dvou světových onomastických kongresech, které pořádá International Council of Onomastic Sciences (= ICOS).

Příspěvek *Das spezifisch Onomastische* byl přednesen na 10. kongresu v r. 1969 ve Vídni (viz Blanár, 1969). Pro většinu diskutujících pocházejících ze západních zemí vzbudil Blanár překvapení ve dvojím smyslu: jednak tím, že představitel onomastiky slovanské, o které existovala představa jisté izolace (a je třeba říci, že ta porůznu přetrvává ve stopách a v značně oslabené podobě ještě dnes), vystoupil s referátem teoretickým, jednak tím, že předložil tezi, že výchozí a podstatnou vlastností

proprií („onymických pojmenování“) je kategorie funkčnosti. Diskuse prokazovala spíše nepochopení. Lingvista Blanár pracoval totiž s kategoriemi moderní lexikologie a vztahem ke komunikaci, nikoli tradičními postupy etymologicky výkladovými.

Na 18. mezinárodním kongresu v r. 1993 v Trevíru (české exonymum k *Trier*, Německo) nastala situace zcela jiná. Projevil se rozmach oboru v druhé polovině 20. století i v tom, že do pracovního rámce onomastiky pronikla jako jeho obecně přijímaná část – vedle témat jiných, např. socioonomastických a komunikačních zřetelů pragmatických a terminologických aj. – soustavná bádání v obecné teorii onomastiky. A právě v nich byl zakotven Blanárův příspěvek *Das onymische System und sein Fungieren* (viz Blanár, 2000). Neboť jak ‚systémovost‘ onymie – a dodávám: také ‚propriální sféry jazyka vůbec‘ –, tak ‚funkčnost‘ patří v Blanárově bádání teoretickém i analytickém ke kategoriím základním a obecně platným. Ve velmi hutně psaném textu je problém nadpisu příspěvku představen tak, aby přesvědčil svou logickou vazbou a podtrhl závaznou posloupnost systémotvorných kategorií. Uspořádání má proto také výstižnou hodnotu didaktickou. Názvy kapitol uvádím ve vlastním překladu:

1. *Propriální nominace* s výklady obsahového modelu antroponymického a toponymického.

2. *Onymický systém a jeho fungování ve společenské komunikaci*. Zde formulován (správný, zásadní – RŠ) axiom, že „Grundprinzip der onymischen Nomination ist die onymische Funktion“.

2.1 *Onymický systém podle sociolingvistického aspektu*.

2.2 *Onymický systém a dimenze prostoru, času a frekvence*.

Bohatá diskuse se vztahovala k bodu 2. Už výběr ze jmen účastníků ukazuje zájem badatelů v teorii onomastiky: Vibeke Dalberg(ová), Friedhelm Debus, Ernst Eichler, Hartwig Kalverkämper, Volker Kohlheim, Willy Van Langendonck, Wilhelm Fritz Hermann Nicolaisen, Sirkka Paikkala(ová), Bengt Pamp aj. O axiomu citovaném výše v č. 2 byla vyslovena nejednoznačná mínění. Vcelku však byla Blanárova koncepce přijímána jako „promyšlené a potřebné novum“ (Nicolaisen). Jak jsem se mohl v další činnosti ICOSu přesvědčit, Blanárova vzájemnost systémovosti a funkčnosti pronikla do širšího povědomí onomastické obce.

Je velmi potěšitelné, že to v rozsáhlé míře a se všemi podrobnostmi platí o inspirující pozici Blanárových onomasticky teoretických prací v dnešní onomastice slovenské. Zaručuje jí to vysokou úroveň a respekt.

Bibliografie

1. Práce citované ve stati:

KURYŁOWICZ, Jerzy: La position linguistique du nom propre. In: *Onomastica*, 1956, roč. 2, s. 1–14.

BLANÁR, Vincent: Das spezifisch Onomastische. In: *Disputationes ad montium vocabula aliorumque nominum significationes pertinentes*. Red. H. H. Hornung. Wien: Verlag der Wiener Medizinischen Akademie 1969, s. 81–87.

BLANÁR, Vincent: Lingvistický a onomastický status vlastného mena. In: *Onomastica*, 1976, roč. 21, s. 5–18.

BLANÁR, Vincent: Der linguistische und onomastische Status des Eigennamens. In: *Zeitschrift für Phonetik, Sprachwissenschaft und Kommunikationsforschung*, 1977, roč. 30, s. 138–148. Také v knize: *Reader zur Namenkunde. I. Namentheorie*. Germanistische Linguistik. Red. F. Debus – W. Seibicke. Hildesheim – Zürich – New York: Georg Olms Verlag 1989, s. 111–123.

BLANÁR, Vincent: Das onymische System und sein Fungieren. In: *Akten des 18. Internationalen Kongresses für Namenforschung*. Trier, 12.–17. April 1993. Band II. Namensysteme im interkulturellen Vergleich. In Zusammenarbeit mit Rudolf Šrámek herausgegeben von Dieter Kremer. Tübingen: Niemeyer 2000, s. 21–24.

2. Výběr Blanárových prací představujících jeho teoretická bádání přehledně a většinou jako celek:

BLANÁR, Vincent: *Teória vlastného mena*. (Status, organizácia a fungovanie v spoločenskej komunikácii.) Bratislava: Veda 1996. 250 s. Německý překlad viz 2001a.

BLANÁR, Vincent: *Theorie des Eigennamens. Status, Organisation und Funktionieren der Eigennamen in der gesellschaftlichen Kommunikation*. Germanistische Linguistik. Heft 164–165. Hildesheim – Zürich – New York: Georg Olms Verlag 2001a. 208 s.

BLANÁR, Vincent: *Selecta linguistica et onomastica*. Namenkundliche Informationen. 21. *Studia Onomastica XI*. Herausgegeben von Ernst Eichler. Leipzig: Leipziger Universitätsverlag 2001b. 255 s.

BLANÁR, Vincent: Ako ďalej v teórii onomastiky (na okraj medzinárodnej príručky *Namenarten und ihre Erforschung*). In: *Súradnice súčasnej onomastiky*. Zborník materiálov zo 16. slovenskej onomastickej konferencie. Zost. M. Považaj – P. Žigo. Bratislava: Veda 2007, s. 24–34.

BLANÁR, Vincent: *Vlastné meno vo svetle teoretickej onomastiky*. Proper names in the light of theoretical onomastics. Martin: Matica slovenská 2009. 160 s.